

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Актуалізується проблематика проходження служби жінкою в органах внутрішніх справ, наводиться історична довідка використання жінок в міліції, статистичні данні за даними ДКЗ МВС України, щодо кількості атестованого і вільнонайманого складу жінок в ОВС України і Російської Федерації, зазначено сучасні етапи реформування правоохоронних органів і особливості проходження служби працівником – жінкою.

Ключові слова: служба жінки в міліції, збільшення кількості жінок-працівників ОВС, статус жінки в державі, особливий підхід до правового регулювання службово-трудової діяльності жінок.

Ключевые слова: служба женщины в милиции, увеличение количества женщин-работников ОВС, статус женщины в государстве, особенный подход к правовому регулированию служебно-трудова деятельности женщин.

Keywords: service of woman in militias, increase of amount of women-workers in the organs of internal affairs, status of woman in the state, special going near the legal adjusting of official-labour activity of women.

Самореалізація жінок в органах внутрішніх справ набуває все більшої актуальності, спостерігається тенденція до збільшення кількості жінок в органах і підрозділах міліції. Демографічна ситуація в країні, соціальна незахищеність працівників ОВС призводить до нівелювання престижу служби, значно знижується загальна чисельність осіб, які бажають поступити на службу в ОВС, особливо чоловіків. З кожним роком проблеми комплектування кадрів в ОВС все більше загострюються, з'являється передумова для вступу на навчання і службу в ОВС значно більшої кількості жінок у порівнянні з минулими роками. Тому жінки-працівники ОВС сьогодні складають важливий резерв наповнення кадрового потенціалу ОВС, так, в системі МВС України працює 47 тис. жінок, 35% слідчих – жінки [1].

Згадки про бездоганну працю жінки в правоохоронних органах з'являються з 20-х років минулого століття. Так, в газеті «Радянський вартовий» №3 від 3 лютого 1929 року зазначається: «Статистика Харківської міліції каже, що за всі роки існування не було жодної жінки, яку було б звільнено за будь-яку провинність. Всі вони бездоганно несли свою працю і якщо залишали її, то за власним бажанням, по сімейним обставинам чи за хворобою, тобто й в останньому разі віддаючи службі все, що може людина дати» [2, С. 91]. Існував навіть наказ Робітничо-Селянської Міліції УССР №14 від 1 лютого 1928 року, в якому йдеться про використання жінок в деяких міліцейських галузях з метою удосконалення

роботи органів міліції. В наказі наголошується, що використання жінок в міліції можливо лише в такій роботі, що на вимагає фізичної сили та міцного здоров'я, а саме: в надвірній міліції – для роботи щодо доручення повісток, проведення стягнень, розноски пакетів, вартування на зібраннях, з'їздах та при камерах для затриманих, при особистих обшуках затриманих жінок та помічниками вартових в Управлінні міліції; в розшуковій роботі – агентів розшуку, та для переведення агентурної роботи, особливо щодо виявлення притонів, «малін», виявлення зводників, зводниць та інше. Крім того, як радилося в наказі, можливо використання жінок також для переведення роботи в галузі дізнань [2, С.72].

Сьогодні, в Україні, станом на 1 січня 2011 року за даними ДКЗ МВС України, в ОВС навчаються, працюють і служать 240626 тисяч жінок (з них 23880 – атестований склад і 30525 – вільнонаймані), що складає 22,6 % від усіх працівників МВС України, якщо взяти вищі навчальні заклади та науково-дослідні інститути МВС – відсоток жінок тут сягає 49,4. Постійний склад жінок-співробітників від загальної кількості атестованих працівників ОВС складає: всього по МВС України – 13%, територіальні та транспортні органи міліції – 12,8%, ВНЗ та науково-дослідні установи – 29%, внутрішні війська – 10,9%, центральний апарат – 21,7%. І ці показники з кожним роком неухильно зростають.

Необхідно зазначити, що реформування органів внутрішніх справ Російської

Федерації також передбачає широке залучення жінок у правоохоронну діяльність. За даними Романової В.В. – в останні роки спостерігається стійка тенденція постійного зростання відсотку жінок серед особового складу органів внутрішніх справ Російської Федерації, про що свідчать наступні дані: жінки, які перебувають на посадах середнього і старшого начальницького складу неухильно зростає (1996р. – 14,2%, 1997р. – 15,1%, 1998р. – 15,6%, 1999р. – 16,2%, 2000р. – 16,7%, 2001р. – 17,8%, 2002р. – 19,9%, 2003р. – 20,5%, 2004р. – 21,1%, 2005р. – 21,9%). В деяких службах (паспортно-візовій, по попередженню правопорушень неповнолітніх, по організації дізнання) жінки складають від половини до трьох четвертей особового складу [3].

Відомо, що з 2011 навчального року планується впровадження експериментального трьохрічного навчального плану у ВНЗ МВС і введення обов'язкового проходження воїнської служби для курсантів (відтепер правоохоронці будуть навчатись за схемою «курсант – військовослужбовець – курсант»). У зв'язку із нововведеннями, особливо це стосується проходження служби, викликає занепокоєння створення неналежних умов служби і навчання у казармах внутрішніх військ для осіб жіночої статі – що призведе до значного зменшення, а то і повної відсутності чисельності дівчат, які до цього мали бажання вступати у вищі навчальні заклади МВС України у 2011 році. Таке штучне обмеження являється порушенням прав людини і може призвести згодом до кризи якісного комплектування кадрового потенціалу системи МВС України. Але, що стосується осіб жіночої статі, керівництво ДКЗ МВС заповнило: «В контексті освітнього експерименту курсантки теж проходять таку практику (мається на увазі обов'язкове проходження служби у внутрішніх військах України) разом із співкурсниками, але в «м'якіших» побутових умовах. Їх відрядять до частин ВВ на рік, але оселять в гуртожитку. Проте ніхто не звільнить дівчат від патрулювання» [1, С.7].

Планується також скоротити кількість вишів з 13 відомчих ВНЗ в яких на теперішній час навчається 15 тис. осіб, прийнято рішення залишити 8, скорочено і держзамовлення. Випускниками щороку стануть 3,5 тис., але близько 50% з них

звільняються у перші ж роки служби за різними мотивами. Переважно це невдоволеність умовами служби, ненормований графік роботи, низьке матеріальне забезпечення, невідповідність між очікуваною, ідеалізованою і реальною ситуацією в райвідділах, з якою щодня стикаються вчорашні випускники, неможливість реалізувати свій потенціал в повній мірі та невдоволеність результатами службової діяльності [1].

Удосконалення роботи міліції, шляхом скорочення ВНЗ МВС та кількості атестованих працівників можливо сприятиме в подальшому підвищенню матеріального забезпечення, соціальної захищеності та покращенню умов служби і побуту тим працівникам, що залишаються в правоохоронних органах. Такий логічний крок сприятиме професійному комплектуванню кадрів, підвищенню іміджу професії і міліції в цілому, у вищі системи МВС вступатиме переважно молодь із визначеним професійним спрямуванням. Адже, скорочення і вишів, і, відповідно, набору курсантів обумовлено кадровою оптимізацією метою якого є допомога молоді з'ясувати і скоригувати мотиви служби в ОВС – планується, що запропонований варіант кадрової оптимізації вишів у представленому вигляді сприятиме самовизначенню курсантів під час несення служби у внутрішніх військах, перебуваючи у складі патруля по забезпеченню правопорядку на вулицях.

Сподіваємось, що введення обов'язковості проходження служби у внутрішніх військах та значне скорочення терміну навчання (за рахунок проходження служби в т.ч.) не відобразиться на якості вищої освіти випускників експериментальних курсів вищих навчальних закладів МВС та не злякає абітурієнтів, які бажають навчатись у ВНЗ МВС і отримати професію правоохоронця без служби у військах, в тому числі і дівчат.

Наукові дослідження в Україні, присвячені службі жінки в міліції (поліції) практично відсутні. Деякі аспекти даної проблематики висвітлені лише в ряді публікацій (О. Мартиненко, О. Ряшко, Ю. Івченко, Л. Чубар, О.Лазаренко, О. Мусієнко, Л. Гуменюк). Але, останнім часом вже з'являються дослідження особливостей проходження служби жінками в

правоохоронних органах, так, нещодавно, було проведено ґрунтовне дослідження Н. Чередниченко на актуальну тему – соціально-правовий захист жінок-працівників органів внутрішніх справ, І. Шульженко – правове регулювання праці жінок - працівників органів внутрішніх справ України тощо.

В працях російських вчених розглянуто також переважно організаційно-правові основи служби в органах внутрішніх справ Російської Федерації (праці В. Романової, А. Герасімова, Т. Іванової, Л. Колодкіна, Г. Мякішева, П. Сергуна, В. Шамарова та інших авторів). Особливості правового статусу жінок-співробітників розглянуто Є. Абизової, соціальний захист співробітників правоохоронних органів, в т.ч. жінок – Д. Дресвянкіним, адміністративно-правового статусу військовослужбовців жіночої статі у Внутрішніх військах МВС Росії і Збройних силах Російської Федерації – А. Таланцевим. Різноманітні аспекти служби жінок в поліції зарубіжних країн досліджено М. Щелкунової, психологічні особливості жінок-співробітників органів внутрішніх справ МВС Росії – І. Бобрової.

Чинне законодавство України де-юре гарантує жінкам та чоловікам рівні права. Згідно з частиною третьою ст. 24 Конституції України рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок; встановленням пенсійних пільг і таке інше. Ці положення відповідають міжнародній Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., до якої нарівні з більш ніж ста країнами приєдналась і Україна. Принцип рівних прав чоловіків та жінок закріплено в Конституції України, Законі України про зайнятість населення, кодексах про шлюб та сім'ю, про працю, Кримінальному, Кримінально-процесуальному, Цивільному, про адміністративні правопорушення тощо.

Де-факто діюче законодавство, зокрема Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України не враховує специфіки проходження служби жінками, не звертаючи уваги на їх значну чисельність.

Відсутні гарантії державної соціальної і правової захищеності жінок-співробітників органів внутрішніх справ, що негативно відображається на результативності службової діяльності та морально-психологічному стані як окремих співробітників-жінок так і службових підрозділів в цілому.

Як наголошує Чубар Л. – Конституція України визначає ідеологію і політику держави щодо статусу жінки, її можливостей впливати на економічні та політичні процеси, які відбуваються у суспільстві. Але, на жаль, сьогодні ці положення поки що є декларативними. За даними статистики, середньомісячна заробітна плата жінок більш як на чверть поступається перед заробітком чоловіків. Така тенденція має місце навіть у традиційно «жіночих» галузях, скажімо, у системі освіти – жінок удвічі більше, ніж чоловіків, зайнято малокваліфікованою працею, хоча за рівнем освіти вони попереду чоловіків. Тим більш це стосується і суто «чоловічих» як прийнято вважати професій до яких відноситься і служба в правоохоронних органах [4].

Отже, соціальна нерівність по статі існує і право, в його теперішньому вигляді, не може корегувати цей процес, гарантуючи чоловікам та жінкам рівні можливості. Так, М.В. Щелкунова з цього приводу зауважує: по-перше, в результаті цілого комплексу історичних умов жінки володіють меншими соціальними можливостями, ніж чоловіки; по-друге, фізіологічні особливості жіночого організму, виконання жінкою особливої соціальної функції – материнства – потребує надання їй особливих прав і додаткового захисту [5].

Особливо слід наголосити на актуальності соціального захисту жінок-співробітників ОВС. Соціальний захист співробітників правоохоронних органів, за визначенням Дресвянкіна Д. – це система правових відносин, які виникають між співробітниками правоохоронних органів і правоохоронними органами, іншими суб'єктами права з приводу надання співробітникам і (або) членам їх сімей на основі нормативних правових актів із бюджетних коштів, а також інших джерел, грошових виплат, забезпечення та послуг при настанні соціальних випадків, які призводять до необхідності їх соціального захисту, з метою забезпечення нормальної службової

діяльності співробітників, а також компенсації підвищених психологічних і фізичних навантажень, службових обмежень та незадовільних наслідків соціальних випадків. Дослідник вивчивши особливості соціальної захищеності жінок-співробітників правоохоронних органів встановив, що акти про правоохоронну службу не містять будь-якого значного числа норм про соціальний захист співробітників - жінок. Тому, уявлення про зміст соціального захисту жінок - співробітників дослідник отримав з аналізу нормативних правових актів, а саме: Конституції РФ, міжнародних актів про права жінок, федеральних законів, підзаконних актів тощо. В результаті автором був зроблений висновок про необхідність комплексного правового регулювання відносин соціального захисту жінок-співробітників, який би був відображений у федеральних законах та в інших основоположних актах про окремі види правоохоронної служби, в якості глави «Особливості проходження служби та міри соціального захисту співробітників - жінок» [6]. Романова В. також визнає необхідність розробки і прийняття Федерального закону «Про гарантії державного захисту жінок, які проходять військову і правоохоронну службу в Російській Федерації» та окремого виду контракту про проходження служби жінками-співробітниками, дослідник пропонує власні концептуальні положення для цього закону і проект контракту [3].

Така ж ситуація з нормативним регулюванням соціального захисту жінок співробітників відбувається і на Україні. За результатами досліджень Чередниченко Н. аналіз нормативного матеріалу, що регулює працю жінок - працівників органів внутрішніх справ, свідчить, по-перше, про значну кількість недоліків, які є наслідком невдалих компромісів, непродуманих рішень і помилок законодавця, а по-друге, що важливіше, про відсутність цілісної концепції правового регулювання діяльності жінок - працівників органів внутрішніх справ, що відповідала б новим політико-правовим реаліям, обумовленим процесами «фемінізації» міліцейських професій. Спеціальне нормативно-правове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ і праці їх особового складу обходить питання *нільг та переваг* жінок – працівників ОВС, повністю покладаючись у цьому на норми загального

характеру. Однак специфіка служби в ОВС України, правового статусу осіб рядового та начальницького складу, їх завдань і функцій об'єктивно зумовлюють необхідність в *особливому* підході до правового регулювання службово-трудова діяльності жінок. Незадоволеність якістю правового регулювання діяльності жінок - працівників органів внутрішніх справ висловлюють не тільки представники науки, а й практичні працівники, наголошує автор [7].

З наведеним вище аналізом дослідників важко не погодитись, необхідно признати, що питання соціального захисту жінок працівників ОВС та інші питання, що стосуються проходження служби в правоохоронних органах особами жіночої статі нормативно не закріплені, і не регулюються в тій мірі, в якій це необхідно в розвинутій європейській країні.

Визначене коло проблем обумовлює наступні невизначені досі положення з яких слід починати удосконалювати проходження служби в правоохоронних органах особами жіночої статі:

1. Декларативність рівних прав жінки і чоловіка.
2. Відсутність нормативно-правового врегулювання проходження служби жінок в правоохоронних органах, орієнтація на загальноприйняті норми.
3. Відсутність цілісної концепції правового регулювання відносин соціального захисту жінок-співробітників.
4. Відсутність гарантій соціальної і правової захищеності жінок-співробітників органів внутрішніх справ з боку держави.

Перелічені законодавчі недоліки заважають нормальній самореалізації жінок в правоохоронній діяльності. Слід зазначити, що переважна більшість чоловіків-міліціонерів вважає, що в міліції жінок не має – є лише рядовий і начальницький склад, до якого відносяться і жінки, в т.ч., такі ж самі офіцери, сержанти та прапорщики як і вони; а є й інша думка – що жінка це зайва деталь складного механізму системи МВС, їй там не місце. Спостерігаються самі крайнощі. Так, наприклад, викликає здивування думка Гончара А., інспектора відділу комплектування УКЗ УМВС України у Хмельницькій області, який в своїй статті «Удосконалення нормативно-правових актів, що регламентують порядок – проходження служби жінками правоохоронцями»,

Питання психології

пропонує наступним чином «удосконалити» існуючі проблеми:

– переглянути вікові критерії прийняття на службу в ОВС осіб жіночої статі (наприклад, не молодше як 28 років), що надасть можливість формувати кадри серед жінок правоохоронців, які здебільшого встигли реалізуватися як матері;

– здійснювати добір до ВНЗ системи МВС України кандидатів на навчання за державним замовленням лише з числа юнаків, надаючи право дівчатам вступати до тих самих навчальних закладів як цивільним особам;

– реалізовувати принцип прийняття на службу до ОВС України жінок зі стажем роботи на посадах, що передбачали юридичну практику, не менше як 5 років;

– науково обґрунтувати чисельність осіб жіночої статі для кожного підрозділу ОВС, враховуючи специфіку його оперативно-службової діяльності;

– чітко визначити перелік служб, в яких, ураховуючи специфіку їх функціонування, перебування жінок правоохоронців є недоцільним тощо [9].

Як бачимо, в кожному пункті спостерігається порушення прав людини, при цьому автор у списку використаних джерел посилається на Конституцію України і скоріше за все має юридичну освіту. Автор вважає, що такі «нововведення» за рахунок

порушення прав людини сприятимуть підвищенню суспільної корисності гендерної політики у державі.

З чим ми з автором цілком погоджуємось – лише з необхідністю проведення комплексу наукових досліджень у напрямі вдосконалення нормативно-правового врегулювання питань проходження служби в органах і підрозділах внутрішніх справ України особами жіночої статі, але не таким чином як він пропонує.

Аналіз гендерних досліджень свідчить про наявність численних фізіологічних і психологічних відмінностей між особами чоловічої та жіночої статі, але ці відмінності не являються суттєвими в професійній діяльності і ніяким чином не відображаються на її результативності. Жінки цілком успішно реалізуються в тих же видах правоохоронної діяльності, що і чоловіки, а в деяких її видах, завдяки своїм психологічним особливостям, показники успішності навіть вищі, ніж у чоловіків.

Орієнтуючись на демократичний розвиток української держави, значне збільшення кількості жінок-працівників ОВС, необхідно і в подальшому звертати увагу на проблеми, пов'язані із проходженням служби жінок у переважно чоловічих колективах і цивілізовано їх вирішувати з урахуванням світового досвіду.

Література

1. Моменти, – додаток до газети МВС України «Іменем закону», №2, лютий, 2011р. – С.6–7
2. Михайленко П.П. Історія міліції України у документах і матеріалах: У 3-х т./ П.П. Михайленко, Я.Ю. Кондратьєв; К.: Генеза, 1997. – Т.2: 1926-1945. – С.91
3. Романова В. В. Служба женщин в органах внутренних дел: Правовые и организационные аспекты: Автореферат диссертации на соискание. ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.11 / В.В. Романова; Академия управления МВД России. – М., 2007. – 24 с.
4. Права жінок України як об'єкт правового захисту / Л.Чубар // Право України. – 2000. – № 5. – С. 12-14
5. Щелкунова М.В. Статус женщины-полицейского: история и современность. /Учебное пособие. - М., 2002.
6. Дресвянкин Д.С. Социальная защита сотрудников правоохранительных органов: правовые вопросы : автореферат дис. ... кандидата юридических наук : 12.00.05 / Д.С. Дресвянкин; Ур. гос. юрид. акад. Екатеринбург, 2006. – 22 с.
7. Чередниченко Н.А. Соціально-правовий захист жінок-працівників органів внутрішніх справ: автореф. дис... канд. юрид. наук. Специальность: 12.00.05/ Н. А. Чередниченко; Х., 2008. – 20 с.
8. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ від 29 липня 1991 р. №114 Київ (Документ 114-91-п, редакція від 01.01.2011р.)
9. Гончар А. Удосконалення нормативно-правових актів, що регламентують порядок – проходження служби жінками правоохоронцями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/kavis/2011_1/gonchar.htm